

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет спеціальної освіти, психології і соціальної роботи
Кафедра спеціальної та інклюзивної освіти

Дипломна робота

магістра

з теми: **«ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ БАТЬКІВ ДІТЕЙ
З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ ДО
КОМАНДНОЇ ВЗАЄМОДІЇ З ФАХІВЦЯМИ»**

Виконала: студентка 2 курсу групи KorO1-M20z
спеціальності 016 Спеціальна освіта
Сільмаха Юлія Анатоліївна

Керівник:

Михальська С.А., доктор психологічних наук,
доцент кафедри спеціальної
та інклюзивної освіти

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПІДГОТОВКИ БАТЬКІВ ДІТЕЙ З ООП ДО КОМАНДНОЇ ВЗАЄМОДІЇ З ФАХІВЦЯМИ.....	6
1.1 Сутність командного психолого-педагогічного супроводу інклюзивного навчання та роль у ньому батьків дітей з ООП.....	6
1.2 Теоретичний аналіз змісту підготовки батьків дітей з ООП до участі команді психолого-педагогічного супроводу інклюзивного навчання.....	15
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ВИВЧЕННЯ ГОТОВНОСТІ БАТЬКІВ ДІТЕЙ З ООП ДО КОМАНДНОЇ ВЗАЄМОДІЇ З ФАХІВЦЯМИ.....	28
2.1 Методика вивчення готовності батьків дітей з ООП до командної взаємодії з фахівцями.....	28
2.2 Аналіз результатів експериментального дослідження.....	33
РОЗДІЛ 3. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДГОТОВКИ БАТЬКІВ ДІТЕЙ З ООП ДО КОМАНДНОЇ ВЗАЄМОДІЇ З ФАХІВЦЯМИ.....	44
3.1 Співпраця фахівців у підготовці батьків до командної взаємодії.....	44
3.2 Форми роботи з підготовки батьків до взаємодії з фахівцями команди психолого-педагогічного супроводу.....	47
ВИСНОВКИ.....	70
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	73
ДОДАТКИ.....	79

ВСТУП

Реформування освітньої галузі в Україні на сучасному етапі передбачає залучення батьків до навчально-виховного процесу та їхню активну участь у ньому. В Концепції Нової української школи одним із ключових принципів визначено партнерство, що передбачає спілкування, взаємодію та співпрацю між учителем, учнем і батьками, які об'єднані спільними цілями, є добровільними, рівноправними учасниками освітнього процесу, відповідальними за результат [33]. У зв'язку із цим особливої актуальності набуває організація партнерської взаємодії батьків учнів з особливими освітніми потребами (далі – з ООП) із фахівцями закладу загальної середньої освіти з інклюзивним навчанням та залучення їх до активної участі в команді психолого-педагогічного супроводу.

Проблему командного психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами у своїх працях розглядали Ю. Бистрова, М. Буйняк, О. Гаяш, Л. Гречко, Т. Докучина, І. Дмитрієва, В. Коваленко, А. Колупаєва, І. Луценко, С. Миронова, Н. Софій, О. Таранченко, О. Чопік, А. Шевцов, Д. Шульженко та ін.; окремі аспекти командної взаємодії з сім'ями учнів висвітлено у науковому доробку М. Буйняк, А. Висоцької, А. Колупаєвої, С. Миронової, Н. Назарової, В. Ткачової, Л. Шипіциної, Д. Шульженко та ін.

Вчені одноголосно наголошують, що значних успіхів у навчанні, вихованні, корекційно-розвитковій роботі і соціалізації дитини з ООП може бути досягнуто лише за активної участі в цьому процесі сім'ї, і в першу чергу батьків. Адже саме сім'я є первинним соціальним середовищем дитини, під впливом якого формуються знання дитини про оточуючий світ, і саме завдяки участі батьків в процесі розвитку дитини забезпечується ефективність навчання, виховання і корекційно-розвиткової роботи. Тому співпраця батьків з фахівцями команди психолого-педагогічного супроводу є вагомим умовою ефективності інклюзивного навчання. В зв'язку із цим,

проблема командної взаємодії батьків дітей з ООП з фахівцями спеціальних та інклюзивних закладів є однією із найважливіших в сучасних реаліях реформування спеціальної та інклюзивної освіти. Все це й обумовило вибір теми дипломної роботи магістра «Особливості підготовки батьків дітей з особливими освітніми потребами до командної взаємодії з фахівцями».

Мета дослідження – визначити особливості підготовки батьків дітей з ООП до командної взаємодії з фахівцями.

Завдання дослідження:

1. Здійснити теоретичний аналіз загальної та спеціальної психолого-педагогічної літератури з проблеми підготовки батьків дітей з ООП до взаємодії з фахівцями команди психолого-педагогічного супроводу.

2. Визначити роль батьків у команді психолого-педагогічного супроводу інклюзивного навчання.

3. Проаналізувати зміст підготовки батьків дітей з ООП до командної взаємодії з фахівцями.

4. Здійснити експериментальне вивчення готовності батьків дітей з ООП до командної взаємодії з фахівцями закладу інклюзивної освіти.

5. Розробити та апробувати різні форми роботи з підготовки батьків дітей з ООП до командної взаємодії, проаналізувати їх ефективність.

Об'єкт дослідження – готовність батьків дітей з ООП до командної взаємодії з фахівцями.

Предмет дослідження – особливості підготовки батьків дітей з ООП до командної взаємодії з фахівцями в закладах загальної середньої освіти з інклюзивним навчанням.

Методи дослідження: аналіз літературних джерел, анкетування батьків для визначення їхньої готовності до взаємодії з фахівцями психолого-педагогічного супроводу у спеціальних та інклюзивних закладах освіти, опитування фахівців команди психолого-педагогічного супроводу для

визначення стану співпраці з батьками учнів з ООП, бесіда, кількісний та якісний аналіз результатів дослідження.

Практичне значення дипломної роботи магістра полягає у можливості використання запропонованих форм, методів та рекомендацій щодо підготовки батьків дітей з ООП до командної взаємодії з фахівцями в практиці роботи інклюзивних закладів.

Експериментальна база дослідження. Дослідження проводилося на базі комунальних закладів «Луцька загальноосвітня школа I-III ступенів №15 Луцької міської ради Волинської області», «Луцька загальноосвітня школа I-III ступенів №17 Луцької міської ради Волинської області».

Апробація роботи. Основні результати дипломної роботи магістра обговорювались на науковій конференції студентів та магістрантів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. За результатами дослідження опубліковано наукову статтю.

Структура роботи: дипломна робота магістра складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

Дипломна робота магістра виконана на замовлення комунального закладу «Луцька загальноосвітня школа I-III ступенів №15 Луцької міської ради Волинської області».

ВИСНОВКИ

Аналіз загальної та спеціальної психолого-педагогічної літератури та проведення експериментального дослідження дозволили зробити такі висновки:

1. Командний психолого-педагогічний супровід дитини з ООП є вагомим умовою ефективності інклюзивного навчання, що впливає не лише на успішність навчальної діяльності та й на розвиток дітей, а й на їхню соціалізацію. Результативність роботи команди психолого-педагогічного супроводу залежить від узгодженості та координованості дій фахівців та батьків дитини з ООП. Батьки, які виховують дитину з ООП є рівноправними учасниками команди психолого-педагогічного супроводу і мають брати активну участь в освітньому процесі, корекційно-розвитковій роботі та процесі соціалізації дитини. Для цього у них має бути сформована готовність до командної взаємодії з фахівцями.

2. Здійснивши експериментальне вивчення готовності батьків до командної взаємодії з фахівцями інклюзивного закладу, ми виявили недостатній її рівень. Причинами неготовності, як свідчать результати констатувального дослідження, є:

- низька інформованість батьків дітей з ООП про особливості розвитку дітей, що призводить до недостатнього усвідомлення ними необхідності отримання дітьми корекційно-розвиткових послуг;
- недостатня обізнаність батьків з організаційно-методичними засадами інклюзивної освіти;
- низький рівень усвідомлення батьками себе як членів команди психолого-педагогічного супроводу;
- недостатність у батьків мотивації співпраці з фахівцями, що обумовлено особливостями їхнього ставлення до порушення дитини;
- невиконання батьками рекомендацій фахівців щодо розвитку, навчання і виховання дітей з ООП.

Крім цього, потребує розвитку й здатність до роботи у команді фахівців закладів освіти, оскільки, як засвідчили результати опитування, між ними також відсутня повноцінна взаємодія, що позначається й на співпраці з батьками. Хоча переважна більшість фахівців команди психолого-педагогічного супроводу підтримують ідею співпраці з батьками.

3. За результатами опитування фахівців команди психолого-педагогічного супроводу зроблено висновок, що у переважна більшість з них зацікавлена в співпраці з батьками. Вони відзначають, що ефективній командній взаємодії перешкоджають такі труднощі, як небажання батьків співпрацювати з педагогами, байдуже ставлення до проблем дітей тощо. Фахівці переконані, що для покращення командної взаємодії з батьками останнім потрібна спеціальна підготовка. Негативним моментом є те, що не всі фахівці добре обізнані з організаційно-методичними засадами інклюзивного навчання, не знають повний перелік фахівців, які входять до складу команди психолого-педагогічного супроводу, що негативно позначається на ефективності їхньої командної роботи і професійній взаємодії.

4. Результати експериментального дослідження засвідчили необхідність розробки психолого-педагогічного забезпечення підготовки батьків до командної взаємодії з фахівцями закладу інклюзивної освіти.

З цією метою нами було розроблено і впроваджено такі форми й методи підготовки батьків дітей з ООП до командної взаємодії з фахівцями психолого-педагогічного супроводу інклюзивного закладу: знайомство батьків із закладом освіти (для батьків першокласників з ООП), 3 просвітницьких семінари для батьків дітей з інтелектуальними порушеннями та ЗПР, розладами спектру аутизму, порушеннями слуху та 3 тренінги, спрямовані на формування командної взаємодії. До участі в тренінгах було залучено не лише батьків дітей з ООП, а й фахівців команди психолого-педагогічного супроводу. У проведенні семінарів нам допомагали вчителі-

дефектологи, логопед та практичний психолог закладу освіти. Також було започатковано діяльність батьківського клубу та спільні обговорення проблем дитини фахівцями і батьками.

5. Апробація та аналіз ефективності форм і методів підготовки батьків до командної взаємодії з фахівцями психолого-педагогічного супроводу інклюзивного навчання, засвідчив, що:

- умовою ефективності підготовки батьків до командної взаємодії з фахівцями є скоординована міждисциплінарна співпраця фахівців, які здійснюють психолого-педагогічний супровід дитини з ООП в інклюзивному закладі. Якщо немає командної взаємодії між фахівцями, то із залученням батьків до співпраці із закладом освіти можуть виникнути значні труднощі;

- однією з найскладніших проблем у підготовці батьків до командної взаємодії з фахівцями є необхідність формування у багатьох з них мотивації до повноцінної участі у вихованні та розвитку власних дітей;

- найбільш ефективними формами підготовки батьків до командної взаємодії виявилися ті, у яких батьки і фахівці перебували на рівних позиціях учасників. В межах нашого дослідження це були тренінги і засідання батьківського клубу. Тренінгові заняття із залученням і батьків, і фахівців сприяли розвитку довірливих взаємин між ними, формуванню емпатійного і толерантного ставлення один до одного, встановленню емоційного контакту та розвитку навичок командної взаємодії.

Проведене дослідження не вичерпує усіх аспектів досліджуваної проблеми. Перспективним напрямом її подальшого вивчення вважаємо розробку системи заходів для підготовки батьків до командної взаємодії з фахівцями та методичних рекомендацій для її реалізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Акатов Л.И. Социальная реабилитация детей с ограниченными возможностями здоровья. Психологические основы : учеб. пос. для студ. высш. учеб. зав. М. : Гуманит. изд. центр «ВЛАДОС», 2003. 368 с.
2. Асистент учителя в інклюзивному класі: навчально-методичний посібник / Н.М. Дятленко, Н.З. Софій., О.В. Мартинчук, Ю.М. Найда, за заг. ред. М.Ф. Войцехівського. К.: ТОВ Видавничий дім «Плеяди», 2015. 172с.
3. Бевзюк М.С. Підготовка майбутніх вчителів початкової школи до взаємодії з батьками в умовах інклюзивного навчання. Дис. ... канд. пед. наук. Умань, 2019. 267 с.
4. Буйняк М.Г. Психологічні аспекти партнерської взаємодії суб'єктів інклюзивного навчання. *International scientific and practical conference «Pedagogy and Psychology in the Modern World: the art of teaching and learning» : conference proceedings, February 26–27, 2021. Vol. 1. Riga, Latvia : «Baltija Publishing».* p. 85-89.
5. Буйняк М.Г. Особливості співпраці вчителя інклюзивного класу з сім'ями учнів. *Проблеми сучасної психології : зб. наук. праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г.С.Костюка НАПН України.* Кам'янець-Подільський, «Аксиома», 2016. Вип. 34. С. 59-68.
6. Гаврилов О. В. Особливі діти в закладі і соціальному середовищі: навчальний посібник. Кам'янець-Подільський: Аксиома, 2009. 308 с.
7. Гаяш О.В. Співпраця фахівців в інклюзивному навчанні як необхідна передумова забезпечення корекційної спрямованості педагогічної роботи. *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами: зб. наук. праць.* 2015, Вип. 12(14). С. 99-113.
8. Гречко Л. М. Психологічний супровід дітей молодшого шкільного віку з вадами психофізичного розвитку в умовах інтегрованого навчання : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.08. Київ, 2008. 20 с.

9. Дмитрієва І.В. Командна взаємодія фахівців у процесі індивідуального супроводу дитини в умовах інклюзивного навчання. Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки): зб. наук. праць / за ред. В.М. Синьова, О.В. Гаврилова. Кам'янець-Подільський : ПП Медобори-2006, 2016. Вип. 7. С. 233-241.

10. Добряков И.В. Психология семьи и больной ребенок. Учебное пособие: хрестоматия. СПб.: Речь, 2007. 400 с.

11. Інклюзивна освіта від А до Я : поради для педагогів і батьків / уклад.: Н. В. Заєркова, А. О. Трейтяк. Київ, 2016. 68 с.

12. Інклюзивна освіта: теорія та практика : навч.-метод. посіб. / за заг. ред. С. П. Миронової. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка, 2012. 192 с.

13. Інклюзивна освіта: теорія та практика : навч.-метод. посіб. / за заг. ред. С. П. Миронової. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка, 2014. Ч. 2. 184 с.

14. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи: монографія. Київ: Самміт-Книга, 2009. 272 с.

15. Колупаєва А. А., Данілавічюте Е. А., Литовченко С. В. Професійне співробітництво в інклюзивному навчальному закладі: навчально методичний посібник. К.: Видавнича група «А.С.К.», 2012. 192 с.

16. Колупаєва А. А., Таранченко О. М. Інклюзивна освіта: від основ до практики : монографія. Київ : АТОПОЛ, 2016. 152 с.

17. Корольова К. Психологічний тренінг як засіб особистісного зростання. Соціальна психологія. 2008. № 3. С. 76-83.

18. Коханова О. П. Психологія партнерської взаємодії в освіті : навч.-метод. посіб. К. : Вид-во ПП Щербатих О. В. 2011. 104 с.

19. Кузава І. Б. Інклюзивна освіта дошкільників, які потребують корекції психофізичного розвитку: теорія і практика : монографія. Луцьк : Іванюк В. П., 2013. 292 с.

20. Ліщинська О. А. Методика індивідуальної та групової роботи психолога-початківця : навч.-метод. посіб. Кам'янець-Подільський : Абетка, 2004. 112 с.

21. Луценко І. Організаційні та нормативно-правові аспекти діяльності різнопрофільних фахівців в інклюзивному навчальному закладі. Особлива дитина: навчання і виховання. 2015. №2. С.35-44.

22. Малишевська І. А. Теоретико-методичні основи підготовки фахівців психолого-педагогічного профілю до роботи в умовах інклюзивного освітнього середовища : монографія. Умань : Видавець «Сочінський М. М.», 2018. 386 с.

23. Мастюкова Е.М. Лечебная педагогіка (ранний и дошкольный возраст): Советы педагогам и родителям по подготовке к обучению детей с особыми проблемами в развитии / Е.М.Мастюкова. М.: ВЛАДОС, 1997. 304 с.

24. Мастюкова Е. М. Семейное воспитание детей с отклонениями в развитии : учеб. пос. для студ. высш. учеб. зав. / Под ред. В.И. Селиверстова. М. : Гуманит. изд. центр «ВЛАДОС», 2003. 408 с.

25. Матвеева М.П. Соціально-психологічна характеристика об'єктів та суб'єктів інклюзивного навчання. Інклюзивна освіта теорія та практика: навч.-метод. посіб. / за заг. ред. С.П. Миронової. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2014. Ч. 2. С. 155-162.

26. Миронова С.П., Буйняк М.Г., Плохотнюк Н.С. Професійна компетентність керівника як умова створення інклюзивного простору закладу. *Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки)*: збірник наук. праць : вип. 11 / за ред. В.М.Синьова, О.В.Гаврилова. Кам'янець-Подільський: ПП Медобори-2006, 2018. С. 233-241.

27. Миронова С. П. Командний підхід до психолого-педагогічного супроводу дітей з вадами психофізичного розвитку в умовах інклюзивної

освіти. *Вісн. Луган. нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка*. 2011. № 14 (225). С. 108-112.

28. Миронова С. П. Корекційна психопедагогіка. Олігофренопедагогіка: підручник. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський державний університет, 2015. 312 с.

29. Миронова С.П. Методика корекційної роботи при порушеннях пізнавальної діяльності : підручник. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка, 2014. 260 с.

30. Миронова С.П. Нова українська школа : особливості організації освітнього процесу учнів початкової школи в інклюзивних класах : навч.-метод. посіб. Тернопіль : Астон, 2020. 176 с.

31. Миронова С. П. Педагогіка інклюзивної освіти : навч.-метод. посіб. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка, 2016. 164 с.

32. Мишина Г.А. Формы организации коррекционно-педагогической работы специалиста-дефектолога с семьей, воспитывающей ребенка раннего возраста с нарушениями психофизического развития // Дефектология. 2001. №1. С.60-64.

33. Нова українська школа : концептуальні засади реформування середньої школи. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>

34. Підготовка до школи дітей з особливими потребами в умовах сім'ї : поради батькам / за ред. В.І. Бондаря, В.В. Засенка. Київ : Наук. світ, 2005. 87 с.

35. Положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з ООП в закладі загальної середньої та дошкільної освіти <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-primirnogo-polozhennya-pro->

komandu-psihologo-pedagogichnogo-suprovodu-ditini-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebami-v-zakladi-zagalnoyi-serednoyi-ta-doshkilnoyi-osviti

36. Порошенко М.А. Інклюзивна освіта : навч. посіб. Київ : ТОВ «Агентство «Україна», 2019. 302 с.

37. Психологічний супровід інклюзивної освіти : [метод. рек] / автор. кол. за заг. ред. А. Г. Обухівської. Київ : УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2017. 92 с.

38. Працюємо разом: дитина з особливими потребами в школі. Довідник для батьків. Досвід Канади : посіб. Київ, 2012. 50 с.

39. Психологічний супровід інклюзивної освіти : підручник / за заг. ред. Т.О. Докучиної. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка, 2020. 172 с.

40. Путівник для батьків дітей з особливими освітніми потребами : навч.-метод. посібник / за заг. ред. А.А. Колупаєвої. Київ : ТОВ ВПЦ «Літопис-XX», 2010.

41. Синьов В. М. Корекційна психопедагогіка. Олігофренопедагогіка : підручник. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2009. Ч. 2 : Навчання і виховання дітей. 224 с.

42. Сім'я і дитина в умовах інклюзивної освіти. Методичні поради батькам щодо сімейного супроводу навчання дітей з порушеннями функцій опорно-рухового апарату. Навчально-методичний посібник / Шевцов А.Г., Романенко О.В., Ханзерук Л.О., Чеботарьова О.В., за заг. ред. наук. ред. Шевцова А.Г. К.: Видавничий дім «Слово», 2013. 112 с.

43. Софій Н. З. Організаційно-педагогічні умови інтегрованого супроводу учнів з особливими освітніми потребами в інклюзивному навчальному закладі : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.03. Київ, 2017. 211 с.

44. Соціальне партнерство в інклюзивній освіті: акмеологічні засади, сучасні реалії // зб. наук. праць за матеріалами Міжнародної наук.-практ. конференції (25 квітня 2019 р.). Ізмаїл : РВВ ІДГУ, 2019. 156 с.

45. Співпраця фахівців та батьків дитини з ООП: основні засади ефективної роботи. URL: <https://vseosvita.ua/news/spivpratsia-fakhivtsiv-ta-batkiv-dytyny-z-oor-osnovni-zasady-efektyvnoi-roboty-5578.html>
46. Теорія і практика інклюзивної освіти: навч.-метод. посіб. / упорядник Бондар К. М. Кривий Ріг: 2019. 170 с.
47. Ткачева В. В. Семья ребенка с отклонениями в развитии : диагностика и консультирование. М. : Книголюб, 2008. 140 с.
48. Туріщева Л. В. Діти з особливостями розвитку у звичайній школі : психологічний супровід і допомога. Харків : Вид. група «Основа», 2014. 111 с.
49. Технологія тренінгу / упоряд.: О. Главник, Г. Бевз; за заг. ред. С. Максименко. Київ : Главник, 2005. 112 с.
50. Федорчук В. М. Соціально-психологічний тренінг «Розвиток комунікативної компететності викладача» : навч.-метод. посіб. Кам'янець-Подільський : Абетка, 2004. 240 с.
51. Фулей Т., Буруковська Н., Будниченко Т., Савченко Г. Методичні рекомендації для тренерів щодо розроблення та проведення тренінгів. Київ, 2016. 90 с.
52. Шевцов А. Г. Методичні основи організації соціальної реабілітації дітей з вадами здоров'я : монографія. Київ : НТІ «Інститут соціальної політики», 2004. 240 с.
53. Шипицина Л.М. «Необучаемый» ребенок в семье и обществе. Социализация детей с нарушениями интеллекта. СПб.: Речь, 2005. 477 с.